

ԿԵՆՅԱՂՕԳՈՒՏ ԲԱՆՔ

ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ԵՒ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ,

ՅՕՐԻՆԵԱՅ

ՏԷՐ ՄԱՏՐԷՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՆԱԽԻՆ ԳԱՏՐԻՍԻՔ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍՈՅ

Այն պատուաւոր եւ արժանաւայել զաղափարը՝ զոր այս ընտիր երկասիրութեանս վրայ ստացեր էինք, իզովեստից ազգային լրագրաց եւ բարեկամաց՝ արդ եւ անձամբ ընթեռնելով եւ քննելով տեսանք որ ամենայն իրօք իրաւացի էր եւ վայելուչ, վասնորոյ եւ կփութամք այս առիթ որ մեր շնորհապարտ գոհութիւնը մատուցանեմք Ամենապատիւ Սրբազանին՝ ոչ միայն անոր համար որ յարգամեծար սիրով հաճեցաւ իւր ձեռամբ մեզի իւր այս նոր եւ պատուական գրոցը երկու օրինակ ընծայ առաքելու, հապա մանաւանդ մեր առանձնական շնորհակալութեանն հետ ազգային հասարակաց երախտագիտութեանն ալ բարգման ըլլամք իւր Սրբութեանը, որ այսպիսի ընտիր երկասիրութեամբք կձոխացընէ մեր եկեղեցւոյն զանձը, եւ իր հովուական ակտորժելի ձայնովը Սինի ճամբան կառաջնորդէ հօտին Գրիգորի, կըցուցընէ անոնց երկնաւոր փարախը, կտորկեցընէ կամրապնդէ զանոնք, եւ վնասակար զայլերուն խարերայ հնարքները նշաւակելով, սուրբ Հօտէն այն ժանտաժուտ զաղանները կմերժէ կնալածէ իւր գօրաւոր գէնքերովը:

Այս եւ անա վախճան այս գեղեցիկ եւ կարեւոր գրոյս, յորում փիլիսոփայութիւն, աստուածաբանութիւն եւ պերճախօսութիւն միատեղ աշակեցալ՝ կտորկեցընեն քէ ինչ միջոցներով կըլլամք ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ԵՒ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ:

Ամենապատիւ Հեղինակը իւր այս ընտիր երկասիրութեանը մեծ յարգ մ'ալ կաւելցընէ անով՝ որ իւր նպատակ զրաժէ որ այս գիրքը աւելի իւր Ազգին պիտանի եւ շահաւոր ընէ, ուստի Բարի մարդ եւ Բարի քրիստոնէայ ըլլալ սովորեցընելուն հետ՝ կտորկեցընէ միանգամայն եւ Բարի ՀԱՅ եւ Բարի ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ ըլլալ: Այս գեղեցիկ վախճանաւ՝ սովորեցուցած քրիստոնէական եւ իմաստասիրական սկզբունքները՝ ազգային պատմութենէ եւ ազ-

գային մատենագրաց եւ սուրբ Հարց խօսքերովը կհաստատէ եւ կրացաւայտէ, որով եւ իւր ընթերցողաց ոգւոյն մեծապէս օգտակար կըլլայ:

Բայց ոչ ընդհատ ինամոգողական ձայնէն զոր առ Հօտն իւր կուղղէ՝ գօրաւոր է եւ պերճ իւր ձայնը երբ Ազգիս բշխամեացը դեմ զայն կարձրկէ, անոնց՝ որ կրամբասենու կջարախօսեն մեր Առաքելական հայրենի Սուրբ եկեղեցին, եւ անոնց՝ «որ յաժին ընդ ծով եւ ընդ ցամաք առնել եկամուտ մի», ինչպէս մարգարեաբար իսկ կըրուցէր Փրկիչն: Առջիններուն դեմ կհաստատէ քէ Հայաստանեայց եկեղեցին բնաւ շեղած չէ յուղղափառութենէ, եւ քէ միշտ հաւատարիմ է մնացած իւր վաղեմի հաւատոյ վարդապետութեանը: Իսկ երկրորդներուն՝ այսինքն բողոքականաց (բրօդէսդան) կցուցընէ քէ ճրջափ հեռու է իրենց վարդապետութիւնը մեր Ս. եկեղեցւոյն վարդապետութենէն, եւ քէ ճրջափ ծուռ եւ անտեղի է իրենց բռնած ճամբան զՀայերը իրենց մոլորութեան մեջ ձգելու ստրկի եւ շահու յուսով, որ օտար է ամենեւին ինոգույն Քրիստոսի՝ որուն աշակերտ գոլ կպարծին, եւ կուզեն անմտաց հաւտացընել քէ Աւետարանին ճշմարտութիւնը իրենց միայն յայտնուած ըլլայ:

Մեր սուրբ եկեղեցւոյն այս երկու տեսակ բըշխամաները — որ ինչպէս յայտնի է՝ իրարու ալ ոխերիմ բշխամի են — կմիարանին սակայն մեկ կէտի մը մեջ, բայց եւ երկուսն ալ իրարու հակառակ ոգւով՝ Պապականն ու Բողոքական՝ դատապարտելու զմեզ, որպէսզի երէ իրենց փաստերէն չհամոզուեցանք՝ բերած սարսափներէն զարնուրինք ու իրենց հետեւինք: Այս նիւրիս վրայ այսպէս կկտրորդածէ ամենապատիւ Հեղինակը.

«Նայէ մեկ մը, այս մարդկային ձայները որ կլսես, բաղդատեալ անտարանական աստուածային խոստմունքներուն հետը, չա՛ն եւ մի շփոթիր: Պապականները կբարոզեն մեկ կողմէն, «Քէ որ քրիստոնէայները Հռովմայու Պապին հնազանդ եւ հպատակ չըլլան, եւ անոր հետը հոգեւոր հաղորդակցութիւն չունենան» փրկութիւն չունենան պիտի, եւ արքայութեան փառաց արժանի չեն, կորուստ են: » Մեկալ կողմէն ալ նորադանդ եւ կամ բողոքական անունով քարոզիչներ, ուստիք ալ օրինակ առնելով պապականաց դրօքիներ՝ համարձակ կբարոզեն որ «Երէ քրիստոնէայները մեր ժողովքին փորձուած անձնատուր անգամ չըլլան, եւ երէ մեր վարդապետութեանը չհետեւին» փրկութիւն չունին, կորուստ են: »

«Հիմակ այս խօսքերը բաղդատեալ Յիսուսի Քրիստոսի փրկչին մերոյ ամենազգու վճիռներուն հետը. «Ամեն ամէն ասեմ ձեզ, «զի որ հաւատայ ինս, ընդունի զկեանս յաւիտեականս» Եփ. 2. 47: Այս են յաւիտեական կեանք, զի ժանիցեն զքեզ

« միայն ճշմարիտ Աստուած, եւ զոր առաքելքը գծիւնս
« Բրիստոս : Անդ. Ժ. 5 : » Բաղդատեցիք արդեօք աւետարա-
նական ամենաճշմարիտ խօսքերը՝ մարդկային նորանար-
մատար խօսքերուն հետը, րէ որ մարդանաճող ըլլալ կուզես՝
հարկաւ մարդկային ժողովը պիտի ճանչնաս, եւ անոնց համո-
զուած պիտի ըլլաս : սիրելի ուղղափառ ազգեղ անգամ բաժ-
նուելով եւ քրիստոնեական անրիժ եւ ճշմարիտ հաւատով հաս-
տատուած սուրբ եկեղեցիդ ալ պիտի անարգես ու հալածես :
Թող զպարզամիտս որոշեն բաժանեն իրենց ուղղափառ ազ-
գային եկեղեցիէն, եւ բոլոր հալածեն նախատական խօսքերով
զմեզ, որ մեր վրայ ալ կատարուի եւ մեզի ալ սեպականութիւնն
երանութիւնը Յիսուսի Բրիստոսի երէ : « Երանի է ձեզ յորժամ
« նախատեցեն զձեզ մարդիկ, եւ յորժամ որոշեցեն եւ նախա-
« տեցեն զձեզ եւ հանիցեն անուն չար զձեզ վասն որդւոյ
« մարդոյ, ուրախ լիջիք յառաւ յայնմիկ եւ ցնծասցիք, զի
« վարձք ձեր բազումք են յերկինս : Դու. 2. 22 :

« Գիտե՛ք բարեմիտ ընթերցողք. Հայոց եկեղեցին քակտ
կհամբերէ քրիստոսական երանութեան միխրաբութիւնովը,
բայց կցաւի Աստուծոյ շնորհքներուն դեմ մեղանշողներուն
վրայ, վասնզի համոզուած է Հայոց եկեղեցին Պօղոս առա-
քեալէն որ կրքէ : « Այսուհետեւ որ զձեզ անարգէ, ոչ զմարդ
« անարգէ, այլ զԱստուած՝ որ եւ ետ զՀոգին իւր սուրբ իձեզ : »
Ա. Թեւ. Դ. 8.

Ուրերորդ գլխոյն մէջ ալ զօրաւոր կերպով կը-
հերքէ Հոովմայ եկեղեցւոյն փառասիրութիւնը՝
նոյն իսկ Բրիստոսի եւ առաքելոց՝ եւ մանա-
ւանդ Ս. Պետրոսի խօսքերովը. որով կցուցընէ րէ
հրջափ հեռուները կպտըտին իրեն յաջորդները՝
երբ իրեն խոնարհական խօսքերուն եւ օրինակին
չեն հետեւիր : Յետ բազում բանից իվերայ ածէ.

« Ապա զուր ընդ վայր կաշխատին այժմեան Հոովմայոյ
պապերը արտաքոյ սուրբ գրոց եւ նախնի սրբազան հարց
եկեղեցւոյ աւանդութեանց քարոզելու տեսողներով եւ քա-
րոզիչներով, որպէս րէ Բրիստոսի փարախը միայն Հոովմայոյ
զանց եւ եկեղեցին ճանչցուի ամեն քրիստոնեայ ազգերէն :
Ասով կշռան ամեն քրիստոնեայ ազգաց ժողովուրդները
իրենց սեպականելու, եւ մանաւանդ իրենց ունեցած մաս-
նաւոր եւ հոգեւոր իշխանութիւնը ընդհանուր երեւցունելով,
կարկատուն խօսքերով ամենայն քրիստոնէից տիրելու իրեն-
մի միայն գլուխ եկեղեցւոյ Բրիստոսի, ընդհանուր հաւատա-
ցեալներուն ընդհանրապէս իշխելու եւ հրամայելու համար :

Ծանր է եւ սաստիկ ծանր Հերձուածող եւ Հերե-
սիկոս անունը՝ զոր յանպատճառ մեղիդեմ կու-
տան՝ հակառակ ամենեւին ոչ միայն քրիստոնեա-
կան եղբայրսիրութեան, հապա նաեւ կանոնաց
ընդհանուր եկեղեցւոյ, զոր եւ այսպէս կհաստատէ.

« Ուրեմն առանց գրաբանութիւն է, եւ արտաքոյ կարգի եւ
կրօնի քրիստոնեութեան՝ փառասիրութիւն Թ. Պիոս պապին
այն համառօտագիր տեսարկին մէջը զրաժ պահանջմունքը
արեւելեան եկեղեցիէն եւ ամեն քրիստոնեայ ազգերէն ասանկ
զրելով. ինչպէս վերն ալ իշխեցինք, եւ անոր եղծումն ալ սուրբ
գրոց վկայութեամբ տուինք, բոլոր այս տեղս ալ տեսնուի այն
անհիմն խօսքերը՝ որ կզրէ երես 7 : « Գրեցինք Արեւելոց,
« որով մարդասիրապէս եւ փութաջան յորդորեցինք զիրենք
« որ իկարողիկէ միութեան դաւանութեան դառնալու ջանան,
« փութան : եւ երանի րէ բոլոր ազգերնիդ երկնաւոր շնորհացը
« անսալով՝ մոլորութիւնները ուրանալով՝ հլուրեան եւ միու-
« րեան հոգով իմիմիայն Բրիստոսի փարախը դառնար, ուսկից
« բոլորովն Հեռու է. ով որ ջմիարանիր այս սուրբ Պետրոսի
« արօրիս հետ, յորմէ առ ամենեսան կծաւալին գերամեծար
« հաղորդութեան իրաւունքը, որում ընծայելի է ամենայն

« հնազանդութիւն եւ պատիւ, եւ առնա բոլոր եկեղեցին՝ այսին,
« քրն ամեն դիէն հաւատացեալք պետք է որ գան, միանան ժողո-
« վին իրեն գերագոյն գլխաւորութեան համար : »

« Բայց զիտեմ համագիր սիրելի ընթերցող, դուս ալ պիտի
բտես ինծի, րէ որ այս հրաւիրանաց ծայներուն չլսենք նե՝
նայէ ինչ սոսկալի անարգանաց ծայներ կառնենք. հերձուած
եւ հերեօկոս անուն կուտան մեզի : 2Ես մի գիտեր սիրելի.
մարմնոյն ցաւը զլուխը կզգայ, մարմնոյն անարգութիւնը
զգլտոյն կվերաբերի, տես մեր եկեղեցւոյն գլուխ Յիսուս Բրիս-
տոսը կընդունիմք. ապա մեր եկեղեցւոյն հալածմունքը եւ
անարգութիւնը անշուշտ առ Բրիստոս կվերաբերի : Յիշէ,
Սաւուդին Բրիստոսի եկեղեցին հայածած ժամանակը այն
հալածմունքը Յիսուս իւր վրան առնելով կըսէր. « Սաւուդ
« Սաւուդ, զի հալածես զիս : » Դործ. Թ. 4 : Վասնզի այն ժամա-
նակները անանկ մէկ չարալից մը շինծու գլուխ եկեղեցւոյ չէր
տեսնուեր, ոչ առաքեալներէն եւ ոչ առաքելոց աշակերտներէն,
այլ միայն Բրիստոս Յիսուս կճանաչէին ընդհանուր եկեղեց-
ւոյն ամենակալ եւ ամենագոր գլուխ, եւ մի միայն հովիւ քաջ
բանաւոր հօտին. վասնորոյ հաւատացելոց հալածուիլը, նե-
ղուիլը, չարքարուիլ եւ անարգուիլը՝ Յիսուս իրեն կընդունէր :

« Արդ՝ քնաւ չտրտմիր եւ բցաւիր Հայոց ուղղափառ եկեղեցին
անանկ հնարուած հերձուածողութեան ծայներէն, որ Հոով-
մայոյ այժմեան պապերէն եկած կըլլայ. վասնզի Յիսուսի
Բրիստոսի սիրելի աշակերտներն ալ եւ Հրեից ազգէն ճշմարիտ
հաւատացեալները կրկին անանկ ծայներ, ինչպէս կկարդամք
Դործք առաքելոց սուրբ գրքին մէջը : ...

« Թող անունը հերձուած անուանեն, բայց մեր տէր Յիսուս
Բրիստոսը այն հաւատացեալները իրեն ճշմարտութեանը
աշակերտ կընդունի, եւ իրեն հոգեւոր եւ յաւիտենական
փրկութեան ազատութեան շնորհացը հաղորդ րնել կխոս-
տանայ. « եւ ասէր Յիսուս առ Հրեայն հաւատացեալս, երէ
« դուք կաջցիք իրանի իմում, ճշմարիտ աշակերտք իմ էք, եւ
« ծանիջիք զճշմարտութիւնն, եւ ճշմարտութիւնն ազատեսցէ
« զձեզ : » Յով. Բ. 31-32 :

« Այսօրինակ դատում մըն է այժմեան Թ. Պիոս պապին
ըրածն ալ, զինքը ճանաչողը իրեն անսխալ հրամայող եւ
ընդհանրական գլուխ եկեղեցւոյն Բրիստոսի, ու իրեն հնա-
զանդողները՝ Ուղղափառ կանուանէ. բայց չընդունողը չճա-
նաչողը՝ Հերձուած եւ Հերետիկոս կնշտարակէ, որ ըստ ամե-
նային սուրբ Աւետարանին հակառակ է, որովհետեւ սուրբ Աւե-
տարանին մէջը ասանկ մէկ դրութիւն մը չտեսնուիր. Յիսուս
Բրիստոսն եւ սրբազան առաքեալներէն ասանկ մէկ անտեղի
փարզապետութիւն մը չլսուիր, որն որ այս այժմեան պապերէն
միայն կլսեն ուղղափառ քրիստոնեայները, մանաւանդ՝ Հայոց
ուղղափառ եկեղեցւոյն բարեպաշտ ժողովուրդը այսօրուան
օրս՝ այս ամենասխալ դատումը : Արդէն այժմեան Հոովմայոյ
պապերը տիեզերական սուրբ ժողովքներն անգամ քնաւ չեն
նկատեր՝ րէ որնց կըսուի հերձուած եւ մոլորեալ : Սուրբ
ժողովքները անոնց կըսին հերձուած եւ մոլորեալ՝ որ քրիս-
տոնեական սուրբ հաւատոյ ուղղափառութեանն, անտարա-
նական եւ առաքելական բացայայտ ճշմարտութեան եւ ուղ-
ղափառութեան կհակառակէին. ինչպէս մեկբանին զնենք այս
տեղս՝ որ ճանչնան հիմակուան Հոովմայոյ պապերը հերձուած
ները հերետիկոսները : ...

« Հիմակ բոլոր սորվին այժմեան պապերը, րէ ով որ կան
ւանին հերձուած, հերետիկոս եւ մոլորեալ, անոնք՝ որ կմո-
լորին եւ կսխալին իրանս հաւատոյ, եւ կհերքեն կմերժեն
աստուածային եւ առաքելական ճշմարտութիւնը՝ յայտնի
հակառակելով, տիեզերական սուրբ ժողովքներուն մէջ ալ
պիտի քննուին, եւ երբոր յամանալ մնան նոյն աղանդի եւ
մոլորութեանը մէջ՝ յայնժամ պիտի անուանին իրաւամբ հեր-
ձուած, հերետիկոս եւ մոլորեալ :

« Թող սորվին սրբազան առաքեալներէն Հոովմայոյ այժ-
մեան պապերը. աշխարհային բանութեան չար ոգին մերժելով
իրենցմէ՝ մտիկ րենն Պօղոս առաքելոյն, որ կզրէ Տիտոս
աշակերտին. « Տառնէ հերձուածողէ, յետ միանգամ եւ երկիցս
« խրատելոյ՝ հրամարեսցիք : » Տիտ. Գ. 10 : Կհարցունեմ պա-

պերուն, եւ կամ այս Թ. Պիոս պապին. արդեօք այս ներծնածները ճորտք էին. եւ կամ ո՞վ կրնան ըլլալ, միքէ կամ այն ժամանակը պապականութիւն, միքէ սրբազան առաքելները ասանկ մէկ շինծու քրիստոնէական միութեան կեդրոն Հռովմայու մէջ հաստատած ունէին, եւ կամ նիմակուան պապերուն պէս աշխարհի բազաւորութեան բազ գլուխին դրած, զօրք եւ զօրապետ եւ սուր իձեռնին՝ առաքելներէն մէկը կամ մի, Հռովմայու մէջ բազմուած հաստած ու պարծեցող, րէ եւ եւմ ընդհանուր տիեզերական եկեղեցւոյն Քրիստոսի ընդհանրական գլուխ եւ ամենուն վրայ իշխող հրամայող եւ տիրող, եւ կամ սրբազան առաքելները միքէ կրարողէին, որ Հռովմէ մայր հաւատոյ, հետեւաբար րէ ներծնած եւ ներեալիս են անոնք որ Հռովմայու այսպիսի իշխանութեանը հնազանդ չեն, եւ կամ չեն ընդունիր : ...

« Թող այս ալ սորվին, որ ներծնած եւ ներեալիս որոնք կըստին. անոնք պիտի անուանին ներծնած եւ ներեալիս՝ որ առաքելոց շարքաւորութեանը եւ վարդապետութեանը յայտնի հակառակելով՝ զայրակցութիւն կուտան հաւատացեալներուն. ինչպէս սրբազան առաքելոց ժամանակը անգամ ասանկներ երեւցան, որոնցմէ հեռու մնալու եւ հաղորդակցութիւն չընենլու. սատարիկ պատուները կուտային հաւատացեալներուն առաքելները : « Երէ որ զայցէ առ ձեզ եւ զվարդապետութեան զինս զայս ոչ ունիցի, մի ընդունիցիք զնա խոտն, եւ մի « ողջոյն տայցիք նմա, եւ որ ասացէ նմա՝ ողջոյն, կցորդ « լիցի չարեաց զործոց նորա : » Բ. Յօհ. Ա. 10 : Ասոր պէս է Պօղոս առաքելոյն պատուներն ալ : Տիմ. Գ. 10 : Հռովմ. ԺԶ. 17 :

« Ասոնցմով բող համոզութիւն ալմնան պապերը, ճանչնալու աղանդապետները եւ աղանդաւորները, եւ երբ անոնց վրայով խօսելու եւ գրելու ըլլան՝ իրաւամբ կրնան անուանել զանոնք ներծնած, ներեալիս եւ մոլորեալ, մանաւանդ այս Թ. Պիոս պապը համառօտագիր տետրակներ ցրուելէ յառաջ պէտք էր որ՝ մէյնը կարգար եւ սորվէր Հռովմայու եկեղեցւոյն մեծ վարդապետ Օգոստինոսին ներծնածոց եւ ներեալիսոց համար գրածը եւ ըրած քննութիւնը, որուն մէջ յայտնի կրնէ րէ՝ որոնց կըսուի ներծնած եւ ներեալիս. ինչպէս որ Սիմոնեաններէն կոկսի մինչեւ Պեդագեաններուն կուգայ : Օգոս. Ճառ. յաղագս ներծնածոց՝ առ Կուսդուղտէոս :

« Բայց կարծեմ որ՝ Օգոստինոսի, Աբանասի, Բարսղի, Գրիգորի Նիսացւոյն, Վիկտորիոսի Գալիլեացւոյն եւ Գիլիմոսի գրած ճառերը ներծնածոց եւ ներեալիսոց համար վերստին կարգադրու ըլլայ այս Թ. Պիոս պապը, չպիտի համարձակի ներծնածոցութեան եւ ներեալիսութեան սլաքներովը եւ նկատելով Հայոց եկեղեցւոյն համբերատար սիրտը վիրաւորելու : « Նետք տղայոց՝ եղին վերք նոցա, տկարացան ինոսա « լեզուք նոցա, եւ խռովեցան ամենեւեան, որք հայկին ընդ « նոսա : » Սարգ. ԿԴ. 8 : Բայց այս ուրիշ պատճառաւ չէ, այլ իրեն ժողովուրդը որսալու համար, եւ ինքզինքին մեծցունելու, եւ Քրիստոսի փրկարար արեւմտքը զնեալ բոլոր հաւատացեալներուն վրայ իշխելու եւ տիրելու համար՝ իբրեւ նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս Ա՛լ անուանելի ժպրնութիւն, որով մեծամեծ զայրակցութիւն կապտաւոր. արդեօք այս պապերը չեն մի նեղինակ ըլլար ուղղափառ քրիստոնէայներուն մեկզմեկու ըշխմութեան եւ ատելութեան աջօք նաչելու, համազգիք զհամազգայինս, եղբարք զեղբարս, քարեկամք զքարեկամս ներծնած եւ ներեալիս կանչելու : Այս ատելութեան չար ոգին չէ որ կենարարին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղբայրսիրութեան պատուէրը եւ հրամանը խանգարել եւ մերժել կուտայ. եւ ով որ այս ատելութեան չար ոգին ունի՝ հարկաւ ատելութիւնը հաստատել՝ եւ քրիստոսական սէրը մերժել կնայի : « Պատ- « ւիրան նոր տամ ձեզ, զի սիրեսցիք զմիմեանս, որպէս սիրեցի « եւ զձեզ, զի եւ դուք սիրեսցիք զմիմեանս : » Յօհ. ԺԳ. 54 :

« Ինչո՞ւ համար այս Թ. Պիոս պապը կնակաւորի Քրիստոսի հրամանացը եւ պատուիրանացը, ու ասով պարտաւոր կզանուի ամեն քրիստոսական օրէնքներուն. ըստ այնմ. « Որ որ զա- « մնալն օրէնսն պահիցէ եւ միով իւրիք գրիցէ՝ եղև ամենայն « օրինացն պարտապան : » Յակ. Բ. 10 :

« Ինչո՞ւ համար է որ՝ նեղինակ եւ օրինակ չունենար իրեն

մտացը առջեւը Պօղոս եւ Պետրոս սրբազան առաքելները, որոնք որ կապաւորեան. « Եւ մի ումեք պարտապան գտանիցիք, « քայց զմիմեանս սիրելոյ, զի որ սիրէ զընկերն՝ զօրննս կա- « տարէ : Հռովմ. ԺԳ. 8 : Նախ քան զամենայն՝ սէր սերտ ունել « ընդ միմեանս : » Ա. Պիտ. Գ. 8 : ...

« Հիմա նայի այս Թ. Պիոս պապին պղտոր եւ վատ խորհուրդներուն պտուղը՝ որ ճաշակողները պիտի զգան նորանոր ատելութեան, խռովութեան, եւ զրպարտութեան դառնութիւն մը, տես ասոր մեծ յանդգնութիւնը, որ Հայոց ազգին ընդհանուր մեծ մասին ետեւէ ինկած է, եւ կըսեալ որ ինքզինքը պաշտել տայ Յիսուսի Քրիստոսի պէս, եւ իրեն Հռովմայու մասնաւոր եկեղեցին կանուանէ ընդհանրութեան հաւաքող եւ կարողիկէ տիեզերական, իշխող իմերայ ամենայն ազգաց եկեղեցեաց Քրիստոսի, որ այս ընդհանուր տիեզերական իշխանութիւնը, որ կարողիկէութիւն ալ կըսուի, միայն Յիսուսի Քրիստոսի վրայ է, եւ հայր Աստուած նախաստեմանք է այսպէս, ինչպէս կկարգանք սուրբ Աւետարանը, եւ ասանկ համոզուած պիտի ըլլան ուղղափառ եւ բարեպաշտ քրիստոնէայները. « Հայր՝ « հասեալ է ժամ, փառաւորեալ զօրի քո, զի եւ որդի քո « փառաւորեսցէ զքեզ : Որպէս ետուր իշխանութիւն իմերայ ամենայն մարմնոյ : » Յօհ. ԺԷ. 1-2 : Թող այս մասին աղէկ մը լուսաւոր մտաց աջօք նային մեր հայազգի պապական եղբայրները, ինչպէս որ մենք մերուղղափառ աջօք կնայինք. եւ տիեզերական ընդհանրական կարողիկէութեան կատարեալ իշխանութիւնը իմերայ աստուածային փրկարար անձին Յիսուսի Քրիստոսի կխոստովանիմք : »

Այս խօսքերուն ճշմարտութիւնը աստուածաբանութեամբ դարձեալ հաստատուելէն ետեւ, բնականապէս կզարմանայ Ամենապատիւ Հեղինակը րէ ինչպէս կրնայ ըլլայ որ ազգայնոց մէջէն ուսնեալ անձինք որ իրենց սուրբ Հարցը հմտութիւնն պէտք էր ունենային, որով եւ անոնց ճամբան զիտնային ու մեր եկեղեցւոյ վարդապետութեանը անարատ սրբութեանն ալ համոզուած ըլլային, իրենք ընդհակառակն ձեռն տան բանիւ եւ զօրծով զմեզ բամբասող եւ անուանարկ ընողներուն, եւ փոխանակ իրենց ճանջցած ճշմարտութեանը ջատագով ըլլալու՝ անմեկնելի կոյր նախապաշարման մը (չըսենք վատ շահասիրութեան մը կամ երկրաւոր յոյսերու) զո՞ն կրնեն զայն :

« Ի՞նչ բռնք, Մխիթարեան պատուելիները սուրբ գիրքերէն չեն մի համոզուած, եւ կամ խղճմտանքին մարդահաճութեան խոր ննջման մէջ ձգել են, եւ կամ Սարգիս Շնորհալին չեն մի կարողացել, որ կգրէ. « Չար է մարդահաճութիւն, չար եւ « կորուսիչ նոգոց. չար է եւ աջանելն ումեք յանիրաւի, եւ « ստգտեալ են յատուածային զրոց, մանաւանդ րէ ընդ « մեծամեծ դատաստանօք անկեալ. ըստ այնմ. Աստուած « ցրուեսցի զոսկերս մարդահաճոյից, եւ րէ տակաւին մարդկան « հաճոյ լինի, ապա Քրիստոսի ծառայ ոչ էի : Տեսաննս զմե- « ծութիւն չարին, եւ որ իՔրիստոսի ծառայութենէն զիտե « տարազիր առնել : » իմէկ. Յակ. Բ. 1 : Ճառ. 2. : 2Է, չէ այնպէս. այլ իմերայ այս ամենային իրենց անձանց դիւրութիւնը շահասիրութիւնը եւ ժամանակաւոր հանգստութիւնը պաշտպանելու համար սրապական կողմնակցութիւն ընելով՝ այս օրուան օրս անխիղճ իրենց բուն իսկ ազգային ուղղափառ եւ սուրբ եկեղեցին մերժելով, հալածելով եւ անարգելով՝ յատուկ գիր տուած են Թ. Պիոս պապին, որ ան ալ իրեն նոր հաւած համառօտագիր տետրակին մէջ անոնց տուած արժանաւատիատ զրուրենէն քաղելով՝ եւ իբրեւ իրեն սնապարծութեանը երկիւղիւ եւ մարդահաճութեամբ պաշտպան ցուցանելով՝ կըսէ. « Եւ « Վենետիկ նստող Մխիթարեան միանձանց վարդապետա-

« քանի վրայօք ամենայն հակաճառութիւն եւ կասկածը վեր-
ցունելու համար, կուգինք որ զիտնաք քե' նոյն կրօնաւոր-
ները իրենց ուղղափառ հաւատքին եւ վարդապետութեան
լուստալայծառ դաստնութիւնը եւ յայտարարութիւնը պիտի
եղած ստորագրութիւններով մեզի խաւրցին, որ մեզի
ճայրագոյն մխիբարութիւն տուաւ, եւ մեր բաղձանքը լիովին
հաճեցոյց: Վասնզի ոչ միայն ճոխ բանիք եւ մտադիր
յօժարակամ սրտիւ կ'իտաստմանին եւ կ'ընդունին Հռովմայ
քահանայապետներէն եւ սուրբ ժողովներէն ելած կամ
ելիչու վճիռներն ու կարգադրութիւնները, եւ մասնաւոր-
բապեա անոնք որ հերձուածողաց հետ յաստուածային հա-
ղորդակցութիւնը կարգիլն, հապա նաեւ բաց եւ անպատ-
րուակ կ'այայտեն, (ըսելով կոկսի Մխիբարեանց գրածը
յառաջ ըրելով կ'ընել քե) Ազգերնուն մէկ մասը՝ որուն
բարեացը եւ օգտին առանձնապէս միայն կարգեալ է իրենց
կրօնքը, խեղճաբար բաժանեալ կ'գտնուի իկարողիկէ առա-
քելական հոգովմեական հաղորդութենէ, ուստի կ'այայտեն քե
որոնք որ սուրբ հոգովմեական առաքելական եկեղեցին իրեն
որդիք կ'անհնայ նե, իրենք ալ գտնուք իրենց հղբարը
կ'անհնայն ու կ'ընդգրկեն, եւ հերձուածող Հայոց մօլորու-
թիւնները դատապարտելով՝ կ'ստատմանին, որ անոնք Յի-
սուսի՝ Բրիտանոսի ճշմարիտ եկեղեցին զուրս են, եւ կ'իտաստ-
անան՝ որ ոչ երբեք պիտի դադարին աղօթելու, քարոզելու, եւ
բանիք եւ արդեամբք եւ գրով հոգալու, որ ան մօլորեալք
իմի միայն Յիսուսի Բրիտանոսի վարախը դառնան, որուն
միայն գերագոյն հովիւ գլուխ եւ կեդրոն է Հռովմայ քահա-
նայապետը, առաքելապետին Պետրոսի յաջորդը: »

« Կտեսնանա Մխիբարեանց կամակոր եւ անխիղճ մտօք
ճշմարտութիւնը մերժելնին, արգարեւ չէին ասոնք այնքան
ամօքապարտ եւ քստմնելի, քե որ անձանօք չըլլային Հայոց
եկեղեցւոյն ուղղափառութեանը եւ բարեպաշտութեանը, ինչ
պէս որ կան անանկներ, որոնք միայն ստովմա են գրաբարտելու
Հայոց եկեղեցին, հերձուած եւ հերետիկոս շաղկապիկով.
բայց այս Մխիբարեանք քաջ գիտեն որ՝ Հայոց եկեղեցին
խորոյն Գրիգորէ Լուսաւորէն ունի հաստատուն պահած
շնորհիւ սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ, եւ անխախտ կ'աւանդեն մին-
չեւ ցայսօր ողջամիտ վարդապետութիւնը եւ ամեն խորհրդ-
դատօր աւանդութիւնները, որ համեմատ է սուրբ Աւետարա-
նին եւ առաքելական վարդապետութեան եւ աւանդութեան :
Եւ այս Մխիբարեանք մեր ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյն
Հարց սրբոց եւ շնորհալի վարդապետաց սքանչելի մատենա-
գրութիւնները՝ ոչ քե միայն կարդացած են, այլ եւ շատերն ալ
տապաքած են եւ իրենք ալ ասոնց ողջամիտ վարդապետու-
թիւնը կ'գովեն, եւ իրենց վանքին մեջ նոյն իսկ մեր Հայոց եկե-
ղեցւոյն շարականով եւ ժամագրով, ծեսով եւ արարողու-
թիւնով ժամերգութիւններն կկատարեն, եւ պիտի պահեն այս
ամենը, քե որ Մխիբար Սբբային սանձաւարութիւնը եւ
կտակագիրը չեն խաղախած եւ կամ այլայլած : Ուրեմն այն
տուած գրերնին այս Թ. Պիոս պապին՝ իրենց բուն իսկ ճանչ-
ցուած եւ ընդունած ճշմարտութեանը հակառակ է եւ յայտնի
մարդահաճութիւն :

« Արդ կարա՞տաւորիմ հարցունելու այս տեղս որ՝ մէկ եկե-
ղեցւոյն ուղղափառութիւնը եւ բարեպաշտութիւնը մերկեց
պիտի իմացուի : ԶԷ որ իրեն ընդունած եւ խոստովանած
վարդապետութենէն յայտնի պիտի ըլլայ, քե որ համեմատ է
սուրբ Աւետարանին եւ առաքելական վարդապետութեան եւ
աւանդութեան՝ ուղղափառ է եւ բարեպաշտ. ապա քե ոչ,
հերետիկոս է եւ մօլորեալ : Ասոր համար չԷ որ կ'ըն Յօնանէս
աւետարանիչը. « Ամենայն որ անցանէ՛ եւ ոչ կայ իվարդա-
պետութեան Բրիտանոսի, զԱստուծոյ ոչ ճանաչէ, եւ որ կայ
« իվարդապետութեանն, նա եւ զՈրդի եւ զՀայր ընդունի: Երբ
« որ գայցէ առ ձեզ՝ եւ զվարդապետութիւնս գայս ոչ ունիցի,
« մի ընդունիցիք զնա խոտն, եւ մի ողջոյն տայցէք նա : Եւ
« որ ասացէ նա ողջոյն՝ կցորդ լինի շարեաց գործոց նորա : »
Բ. Յօն. Ա. 9-10-11 :

« Ապաքեն յայտնի իսկ է ողջամիտ վարդապետութիւնը
եւ ուղղափառ խոստովանութիւնը Հայոց եկեղեցւոյն՝ իրենց

աւանդուած քրիստոնէական ճշմարիտ հաւատոյ ուղղափառ
վարդապետութիւնները անխախտ եւ առանց այլայլելու պա-
նելովը, զորոնք եկեղեցական զրբերովը հանդիսացուցեր է եւ
կ'անդիսացուցանէ, եւ քնա երբեք չէ ընդուներ եւ չ'ընդունիր
հակառակ սուրբ Աւետարանին եւ առաքելական վարդապե-
տութեանց եւ աւանդութեանց նորանմար վարդապետութիւն
մը : Ուրեմն ճշմարտասէր եւ բարեմիտ աստուածաբաններուն
վճռովը՝ այսօրուան օրս Հայոց եկեղեցին ուղղափառ է եւ բա-
րեպաշտ. իսկ Մխիբարեանք այն ամենահերքելի գրովնին, որ
գրած են առ Թ. Պիոս պապին՝ արդարեւ կ'արի անիրաւութեամբ
գրաբարտութիւն ըրած են մարդահաճութեան ոգով :

« Այս տեղս երեւելի արանց այն առանձները կ'իշխեն Հայոց
եկեղեցւոյ հարազատ որդիքը, ու մեծամեծ ուրախութեան
եւ մխիբարութեան զգացմունքներ կ'ունենան անոնցմով .
« Չստնանէ ինչ մեզ եւ ոչ մի հակառակութիւն, երբ չտիրեացէ
« եւ ոչ մի լանցաւորութիւն : Անմեղութիւնն ոչ ուստեք երկնչի :
« Միտք անխիղճ եւ ուղղասէր՝ աներկբայ այնպէս ընդունի
« զտուտ գրաբարտութիւնս, որպէս վեմ ապաւած գալիս ծո-
« վու, սա վրդովի նա անշարժ կայ : Յամօք արն զհամբարն
« զհակառակն գործելով համբարայն. *Sark. Առած. եր. 95 :*
« Հոգք լիցին քեզ գայնպիտի դատմանց, որք կարող են բարի
« կամ չար գրեց առնել : Չոր ասիցէ գրեն մարդ որ իմարդ-
« կանէ, խուլ ականջօք գանց արա, չարք՝ քայլիւ իւրեանց
« չափին զայս : Զիք որ պատրաստական իդատել որպէս
« զայնտիկ, որք կարօտին անհաւա դատաւորին » *Անդ եր. 96*

« Ուրեմն Մխիբարեանք մեր համագլխի պատուելիք եւ երբ
օտարագլխի սերելիք, ըող մարդահաճութիւնով եւ կամ բշնա-
մութիւնով անարգեն, գրաբարտեն մեր Հայոց ուղղափառ եկե-
ղեցին հերձուած եւ հերետիկոս անուանարկ խօսքերով, գրերով
եւ տետրակներով : Բայց Հայոց եկեղեցին քնա իրեն վրայ
ամօք չ'համարիր եւ համբերատար ոգով կտանի անոնց հա-
լածմունքները եւ անկարգութիւնները. իրեն ուղղափառ հա-
ւատքը, աներկբայ յոյսը եւ կատարեալ սէրը հաստատած է
իվերայ անփոփոխելի եւ յախտենական ճշմարտութեան Հօր
Աստուծոյ եւ Որդւոյն միածնի Յիսուսի Բրիտանոսի եւ Հոգւոյն
սրբոյ : Վասնորոյ Հայոց եկեղեցին իրաւամբ ձայնակց ըլ-
լալով Պօղոս առաքելոյն հետը կ'աղագայակէ. « Վասնորոյ եւ
« գայս ջարջարանս կրեմ, այլ ոչ ինչ ամօք համարիմ, քանզի
« զիտեմ յո հաւատացեալ եմ, քե կարո՞ղ է դառանդ իմ պանել
« յօրն յայն : » *Բ. Տիմ. Ա. 12 :*

« Ի՞նչ կրանք, Մխիբարեան պատուելիները միեւրոնին կա-
րողութիւն նախնի դարերու մեջ գտնուած յիշատակաց արժա-
նի առաջին պապերուն վարքերնին եւ առաքելական հոգեւոր
վաստակնին եւ արդիւնքնին, միշին դարեն մինչեւ հիմա եկած
պապերուն վարուց եւ հակառակ առաքելական պաշտաման
եւ վարդապետութեան գործոցը հետ բաղդատելու :

« Այն, քաջ գիտեն եւ ծանօթ են. բայց իրենց անձանց դիւրու-
րեանը եւ վանական հանգստութեանը, եւ աշխարհի մեջ հա-
մարձակ ըլլալու իրենց անձանց շահուն եւ օգտին համար բաղ-
դատելը իրենց բանին ձեռք բտար. քե որ ճշմարտասէր հոգով
այժմեան պապերուն վարքը եւ գործքը բաղդատեն առաջին
դարուց պապերուն յիշատակաց արժանի վարքերուն հետը,
պիտի իրենք ալ համոզուին մերժելու այժմեան պապերը, բայց
չեն կրնար. վասնզի բոտ առածին. « Գիւրաւ լուէ իխօ-
« սելոյ զճշմարտութիւն, որոյ կամք գնեա է խնդրել զանձին
« դիւրութիւն :... »

« Հայոց եկեղեցին մարդապաշտութիւնը եւ մարդահաճութիւն-
ը կ'մերժէ. Պօղոս առաքելոյն խօսքովը. « Արդ մարդկան հա-
« ճոյ լինիցիմ, քե Աստուծոյ. կամ խնդրիցիմ մարդկան հաճոյ
« լինել. քե տակաւին մարդկան հաճոյ լինի, ապա Բրիտանոսի
« ծառայ ոչ էի » . *Գաղ. Ա. 10 :* Բայց Մխիբարեան պատուե-
լիները ընդ իշնորհուկա պապական մարդահաճութեան բա-
ցայայտ գրով Թ. Պիոս պապին անպատրուակ խոստանան՝ այս
մեր ուղղափառ եկեղեցւոյն բարեպաշտ ժողովրդոց հետը
յաստուածայինս հաղորդակցութիւն չ'ընելու : Թող գիտան
այս պատուելիները, որ Հայոց եկեղեցին ոչ միայն կ'մերժէ մար-
դահաճութիւնը, այլ եւ մարդահաճոյ անձանց խարդախ եւ դա-

աճան հաղորդակցութիւնը բնաւ չբնդունիր : Յոգ զիտեան որ Հայոց եկեղեցւոյն հարազատ մանկունքը աստուածային շնորհաց եւ փառաց հաղորդակցութիւնը կրնողունին եկեղեցւոյ քրիստոսադիր սրբարար եւ փրկարար խորհուրդներուն միջոցաւ, որ կմատակարարի աստուածահաճոյ եւ ուղղափառ առաքելաշառիղ եպիսկոպոսաց եւ երկցանց միջնորդութեամբը : Արեմն այս մասին ընդ չաշխատին Մխիթարեանք խարելու զմեզ, եւ Պապական մարդահաճութեան լուծին մէջ ձգելու եւ ընկճելու, որովհետեւ մեր ուղղափառ եկեղեցւոյ հաւատարիմ եւ հարազատ բարեպաշտ որդիքը համոզուած են սուրբ զիրքերէն, որ Հօր Աստուծոյ ամենակալին եւ ամենակարողին կենդանի հաւատով հաճոյանալ պէտք է, վասնզի խրատուած է Պօղոս առաքելուն երէ՛ « Առանց հաւատոյ անհնար է հա՛-
« ճոյ լինել Աստուծոյ » երբ. *ՔԱ. 6* : Եւ զիտեան որ՝ հաւատարիմ է Հայր Աստուծոյ ճշմարիտ, եւ անուտ են խոստմունք նորա որ միշտ կհաճի իրեն ճշմարիտ եւ բարեպաշտ հաւատացեալները հաղորդակից ընել իրեն միաձիննորդայն Յիսուսի Քրիստոսի աստուածային շնորհաց եւ փառաց, ըստ սրբազան Առաքելուն բանի. « Հաւատարիմ է Աստուծոյ, որով կոչեցարուք ինա՛-
« ղ որդիութիւն որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի տեսան մերոյ :
« Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, անուամբ տեսան մերոյ Յիսուսի
« Քրիստոսի, զի զնոյն բան ունիցիք ամենեքեան, եւ մի իցեն
« իձեզ ներձուածք, քանզի էիք հաստատեալ ինոյն միտս, եւ
« ինոյն հանձար » : *Ա. Կորն. Ա. 9—10. Մատ. Ե. 23* :

Առաքի համազգային սիրելիք, աստուածային շնորհաց եւ փառաց հաղորդ ըլլալու յոյսերնիս պիտի հաստատ ունենանք Հօր Աստուծոյ կողմանը եւ նախասահմանութեանը ըստ Առաքելոյն : Ապա քի որ մեկը մեր այս հաստատ յոյսը այլայլելու ըլլայ կամ շարժելու՝ օտարաձայն ուսուցիչ մը եղած կըլլայ եւ քրիստոնեական միաբանութիւնը նորաձեւ վարդապետութիւնով անմիաբանութեան եւ երկպառակութեան փոխած կըլլայ, հակառակութեան որոմնացան կմամարտի, եւ ուր տեղ կբարոգոյի այս հակառակ վարդապետութիւնը՝ յայտնի ներձաձողութիւն է, ըստ առաքելոյն վերձողեալ ազդարարութեան :
« Եւ մի իցեն իձեզ ներձուածք, քանզի էիք հաստատեալք ինոյն
« միտս եւ ինոյն հանձար » :

Արեմն այս ներձուածողութեան հաղորդ չենք կրնար ըլլալ, եւ մանաւանդ ողջամիտ վարդապետութեամբ սրբոյ հօրն մերոյ Պրիգորի Լուսաւորչի եւ սրբազան գրոց համոզուած մտաքերնիս այն Մխիթարեան համազգայինք չեն կարող եւ չպիտի կարողանան յեղափոխել ինոյն ներձաձողութիւն : Ապա բողոքոնք Պապական եւ Մխիթարեան հակառակախօս ունայնաբանութիւնները՝ իրենց միայն հաճելի... :

Բայց շատ երկայն կըլլար քի որ ուզելու ըլլայինք հոս բոլոր իւր գորաւոր ձեռնարկութիւններն ամփոփել : Յուսամք որ այս տուած համառօտութիւննիս կրնայ ընդհանուր գաղափար մը տալ այս գրոց պատուականութեանն ու պիտանաւորութեանը, որով եւ մեր ընթերցողաց մէջ անունք՝ որ զեռ չեն կարողացած կամ ձեռուրնին չէ հասած (որոց համար է գլխաւորապէս մեր այս քաղաւածքը) փափաքնին զայ ամբողջն ընթեռնելոյ, եւ խրատեալ իճշմարիտ բանից անտի՝ շանալոյ ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ԵՒ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ լինել, եւ առաքիլն եւ կատարեալ հաւատով եւ բարի գործով՝ յափտենական եւ երջանիկ կենաց արժանաւոր :

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՈՐ ԿՈՒՍԻ.

Քրիստոսի Տեսուն մերոյ մահուան 25օրդ տարին՝ իւր Մայրը Մարիամ Երկրիս վրայի կեանքը կնքեց ամենայն սրբութեամբ, ինչպէս որ սկսած էր :

Քրիստոսի այն սիրելի աշակերտին նետ, զոր իւր Աստուածորդին Յիսուս խաչին վրայէն իրեն որդեգիր տուէր էր, եփեսոս Երբալէն Էտրը՝ նորէն դարձաւ Էկա. Գողգոթայ լեռան ստորոտը, հոն հոգին աւանդելու համար, զոր իւր մայրական հոգին երբէք բողոքած չէր : Վերջին անգամ մըն ալ ուզեց տեսնել իւր նախահօրը Դաւիթ քաղաքը, ուր քաղապսակ Մարգարէին վերջի սերունդը արքունի գահագանի տեղ Էդեգ մը, եւ պսակի տեղ փշեր ունեցէր էր :

Արդ Նրուսադեմայ մէջ իւր համանուն Մարիամին տունը քաշուեցաւ՝ որ Մարկոս Աւետարանչին մայրն էր, որպէսզի հոն հոգին ու մարմինը իւր Արարչին նետին աւանդէ, ընդունած ժամանակին պէս ամբիժ անարատ : Եւ մահուան ատենը, մայրական աղիքն որ նախ զգացեր էին Նազարէք քաղաքին մէջ կրած որդւոյն Աստուածութիւնը եւ Գողգոթայի ցաւերովը պատուներ էին, անգամ մըն ալ բունդ Էլան խաչաւացին ցնձալով մարդացեալ Աստուծոյն յիշատակաւ : Սուրբ Կոյսն ուզեց որ բոլոր իւր Աստուածորդւոյն աշակերտներն անկողնոյն բոլորաթիւր ժողոված, իրմէ ընդունին եւ սրտերնուն մէջ պանեն այս կենդանի յիշատակը, ինչպէս որ իւր հոգին պահած էր զայն՝ անոնց աւանդելու համար :

Սուրբ Դիոնէսիոս արիոսապագացին՝ որ այս սքանչելի նրաժարականին ներկայ էր, մանրամասն սուրբ Յովհաննէս դամասկացւոյն պատմեց, որ եւ ինքն ամենայն հաւատարմութեամբ մեզ աւանդեց :

Մարիամու վերջի խօսքը հաւատոյ եւ Երկնային սիրոյ վրայեղեր է : Սուրբ Կոյսն հոգին աւանդելուն պէս կըսէ սուրբ Յովհաննէս դամասկացին, ամեն մարդ անորոտն ընկան Էւարտաստօր քրջելով համբուրեցին եւ սուրբ մարմինը զմօտէկէն վերջը Գերսեմանի տարին՝ որ Նրուսադեմէն Երէք չորս հարիւր քալ հեռու է :

Սրբասուն մարմինը տանողները Առաքելայներն էին, եւ հաւատացեալք վառած մոմերով Էտեւէն կերբային : Նրբոր իրեն համար պատրաստուած գերեզմանը հասան՝ լալով Սուրբ Կուսին մարմինը մեջը դրին, եւ Քրիստոսի գերեզմանին պէս իւր գերեզմանին վրայի քարն ալ կնքեցին : Նրուսադեմի Յոբնաղ Պատրիարքը կըսէ քի Առաքելայներն ու հաւատացեալք Երէք օր այս գերեզմանին քով պահպանութիւն ըրին Էրգեր Էրգելով. եւ Երէք օրէն դարձան տներնին զնացին լի հաւատով եւ յուսով :